

MULTILATERALISME I DIPLOMÀCIA PER A LA PAU EN UN CONTEXT GLOBAL

Font: ONU / JC McIlwaine

L'Assemblea General de les Nacions Unides va designar el dia 24 d'abril com a Dia Internacional del Multilateralisme i la Diplomàcia per la Pau, mitjançant l'aprovació de la Resolució 73/127 el desembre de 2018. La commemoració d'aquest dia té com a objectiu fomentar i donar suport als tres pilars fonamentals de l'ONU: el desenvolupament sostenible, la pau i la seguretat i els drets humans. La mateixa resolució reconeix que les Nacions Unides "són l'organització internacional més representativa i la màxima expressió del multilateralisme" i que aquest "és el principal instrument per a fer front als desafiaments mundials polifacètics i complexos mitjançant l'acció col·lectiva". No obstant això, el reconeixement de la vital importància de promoure els valors que es deriven del multilateralisme i la diplomàcia per la pau no va arribar fins a l'any 2018. Malgrat que en ple 2021 i submergits en una pandèmia mundial, fer-se ressò de la importància dels valors que es deriven del multilateralisme i la diplomàcia per la pau resulta molt més senzill, altres conflictes i desafiaments globals han precedit a l'actual -com

per exemple el compliment dels Objectius de Desenvolupament Sostenible-, la qual cosa converteix aquest retard en un error decebedor.

De la bipolaritat a la multipolaritat

La caiguda del mur de Berlín l'any 1989 i la desintegració de l'URSS dos anys més tard van implicar la fi de la Guerra Freda i, consegüentment, d'un ordre mundial ideològicament bipolar. Alguns com Francis Fukuyama van veure això com la inevitable victòria de la democràcia liberal sobre les autocràcies i les economies planificades¹. Al mateix temps, van augurar un futur en el qual l'ordre polític internacional es configuraria al voltant de l'hegemonia dels EUA, consolidat aquest, en aquell moment, com a únic gran superpoder militar i econòmic. No obstant això, uns altres com Paul Kennedy plantejaven que els EUA començava a endinsar-se en l'històric procés de declivi de les grans superpotències com a conseqüència del

¹ Golden, S. (2020). *The US and China in the new global order*. CIDOB. Barcelona Centre for International Affairs.

desgast del seu creixement econòmic i, al seu torn, la incapacitat de sostenir les enormes despeses militars. Per part seva, postures més intermèdies com les de Christopher Layne i Kenneth Waltz veien l'unipolaritat tan sols com una etapa transitòria prèvia a l'aparició de noves potències i suposaven, per tant, que l'ordre polític internacional s'encaminava cap a un escenari multipolar absent d'hegemonies absolutes².

A pesar que, al final de la Guerra Freda, l'hegemonia dels EUA era una realitat inqüestionable en qualsevol de les seves expressions, no resulta menys cert que altres Estats o regions com Europa, el Japó o la Xina estaven experimentant o havien experimentat un notable creixement durant la segona meitat del segle XX. En l'actualitat, l'hegemonia dels EUA en l'àmbit militar continua sent un fet irrefutable. Segons dades del SIPRI³, l'any 2019, la despesa militar estatunidenca va suposar el 38% de la despesa militar mundial. La segona en aquesta llista és la Xina, la qual va acumular el 14%, és a dir, menys de la meitat que els EUA. No obstant això, si ens centrem en l'àmbit econòmic, les dades mostren una realitat molt diferenciada i, per tant, multipolar. Segons dades de l'FMI, el PIB dels EUA l'any 2020 suposava el 24% del PIB mundial, mentre que el de la Xina ascendia fins al 17% i el de la zona Euro fins al 15%. El mateix succeeix amb l'aparició d'assumpes de caràcter global com per exemple el canvi climàtic, el terrorisme o, sense anar més lluny, la proliferació de malalties infeccioses, els quals exigeixen abordar-los de manera conjunta i cooperant en el pla internacional.

Globalització i interdependència

El concepte de globalització és definit per Held i McGrew com l'acceleració i l'aprofundiment de l'impacte dels fluxos i patrons transcontinentals

² Estenssoro, F. (2020). *Hegemonia y poder blando de Estados Unidos en el siglo XXI: El desafío chino en el tema del cambio climático*. Revista Estudios Hemisféricos y Polares.

³ Tian, N., Kuimova, A., Da Silva, D., Wezeman, P. & Wezeman, S. (2020, abril). *Trends in world military expenditure, 2019*. SIPRI: Stockholm International Peace Research Institute.

d'interacció social. La globalització remet a un canvi o transformació en l'escala de l'organització humana que enllaça comunitats distants i expandeix l'abast de les relacions de poder⁴. Tot això s'explica per la creixent importància dels processos d'interdependència a partir de la segona meitat del segle XX, impulsats per la fi de la Segona Guerra Mundial i les seves devastadores conseqüències, els quals adopten un caràcter veritablement transformador i constituent del procés de globalització⁵. El concepte d'interdependència complexa és desenvolupat per Nye i Keohane amb la finalitat d'explicar aquest canvi d'escenari. En aquest sentit, tots dos autors insisteixen que les dinàmiques de poder en el nou escenari polític internacional han transcendit del paradigma estatcentrista que considera la seguretat internacional com a primer aspecte a considerar en política. D'aquesta manera, la interdependència complexa considera l'existència de múltiples canals que poden descriure's com a relacions interestatals, transgovernamentals i transnacionals, així com l'emergència d'una agenda global, la qual, lluny d'estar acaparada per aspectes relacionats amb la seguretat militar, segueix una lògica multidimensional. A més, aquest tipus de relacions impliquen necessàriament la superació de la força i la coacció com a catalitzadors de les relacions entre Estats⁶.

En suma, el nou escenari polític internacional ha canviat i amb ell també ho han fet les diferents estructures de poder que configuren el mateix. Cap Estat o actor, en el context d'assumpes com els esmentats anteriorment, pot pretendre obtenir els resultats desitjats sense tenir en compte a la resta d'actors. En un món interconnectat i interdependent, la cooperació i l'acció conjunta s'han convertit en les eines

⁴ Millán, N. (2013). *Cambios en la estructura de poder: Interdependencias y asimetrías en la era global*. Papel Político.

⁵ Del Arenal, C. (2009). *Globalización, creciente interdependencia y globalización en las relaciones internacionales*. Cursos de Derecho Internacional y Relaciones Internacionales de Vitoria Gasteiz 2008.

⁶ Millán, N. (2013). *Cambios en la estructura de poder: Interdependencias y asimetrías en la era global*. Papel Político.

preferibles a l'hora de gestionar assumptes internacionals, a causa dels enormes costos que avui dia pot implicar l'ús de la força militar. Aquesta transformació en les dinàmiques de poder s'explica a través de la reconfiguració del rol dels Estats, l'aparició de nous actors transnacionals amb capacitat d'ingerència en el pla no sols internacional sinó fins i tot nacional i, com ja s'ha vist, l'emergència d'una nova agenda global⁷. Nye parla, d'una banda, de transició del poder i, d'altra banda, de difusió del poder. La transició de poder s'està produint entre Estats, concretament dels Estats d'Occident a alguns Estats d'Orient. La difusió del poder ha d'entendre's com a traspàs de poder dels Estats a actors no estatals com les organitzacions internacionals, les multinacionals o les corporacions privades⁸.

Serveixi d'exemple per a tot això la proliferació d'organismes internacionals durant el període comprès entre el final de la Segona Guerra Mundial i l'actualitat, als quals els Estats no han deixat de cedir sobirania i competències. També les dinàmiques de creixement de països com els BRIC (el Brasil, Rússia, l'Índia, la Xina) amb quotes extensivament superiors al de les seves antigues metròpolis. Alguns parlen del "Retorn d'Àsia", la qual per a 2050 s'espera que estigui més prop de recuperar el rol que va exercir durant gairebé quatre segles (S. XV- XIX) – l'any 1750, posseïa més de la meitat de la població i el producte interior brut del món- i, fins i tot, de l'auge d'Àfrica. En definitiva, la cooperació Sud-Sud mostra com les dinàmiques clarament asimètriques que les relacions amb el Nord comportaven estan quedant obsoletes. Les organitzacions internacionals -la majoria d'elles es regeixen pel sistema d'"un Estat un vot"- han exercit un rol determinant a l'hora d'ajudar a augmentar la cooperació entre Estats en desenvolupament o més febles.

Multilateralisme i globalització

Existeix molt debat al voltant de la

globalització i la consegüent cessió de sobirania per part dels Estats en pro d'organismes internacionals. El principal motiu radica en els processos de globalització, els quals tal com s'estan produint, contradiuen els principis sobre els quals se sustenta la democràcia. Els diferents processos de transnacionalització -en diferents matèries com l'economia, la política, el medi ambient o les comunicacions entre altres- allunyen als Estats dels llocs de presa de decisió i, consegüentment, també a la ciutadania. El nou escenari global i les decisions que es prenen lluny dels governs nacionals tenen la seva incidència en la situació interna dels diferents Estats i de les seves ciutadanes, la qual cosa ha provocat una creixent desconfiança cap a les institucions democràtiques. Alguns com Joseph Stiglitz atribueixen això a les polítiques neoliberals que es van aplicar en nombrosos Estats a partir de la dècada dels 70, les quals han estat soccavant la democràcia durant més de 40 anys⁹. Això ha provocat que, davant la impossibilitat de conformar un sistema polític que protegeixi els interessos de tots els Estats i de les seves ciutadanes, proliferin tendències aïllacionistes adornades, en molts casos, de nacionalisme ranci que en res ajuden a abordar assumptes de naturalesa clarament global com per exemple el canvi climàtic o la pandèmia provocada per la Covid-19. Al seu torn, aquest fet també ha contribuït a l'auge de models alternatius a la democràcia liberal com el model xinès, posant en dubte la vella creença estesa per Occident que la democràcia representativa és l'etapa final en la governança de societats complexes en una era global¹⁰.

Reflexions finals

Les Nacions Unides van ser creades després de la Segona Guerra Mundial amb el principal objectiu de mantenir la pau i la seguretat internacionals. En aquest moment, es va entendre que la diplomàcia era l'única via per a tractar d'evitar que un episodi tan negre de la història recent tornés a repetir-se. En l'actualitat, la conjuntura mundial global ha demostrat de manera

⁷ Millán, N. (2013). *Cambios en la estructura de poder: Interdependencias y asimetrías en la era global*. Papel Político.

⁸ Nye Jr., J. (2011). *The future of power*. Public Affairs.

⁹ Golden, S. (2020). *The US and China in the new global order*. CIDOB. Barcelona Centre for International Affairs.

¹⁰ Ibidem

inequívoca que el multilateralisme i la diplomàcia han deixat de ser opcionals. Els Estats per si sols són incapaços de fer front als desafiaments que es plantegen davant les societats atès que, aquests, igual que les societats en molts aspectes, superen les fronteres nacionals. El proteccionisme i aïllacionisme com a resposta no sols denota una lectura equivocada dels desafiaments reals als quals ens enfrontem, sinó que, a més, amaga, en alguns casos, conductes xenòfobes i racistes. La resposta, per tant, no pot ser una altra cosa que construir més ponts, incrementant la diplomàcia no sols com a resposta a les crisis sinó sobretot de manera preventiva. No obstant això, qualsevol intent

d'augmentar els llaços i vincles en l'àmbit internacional que continuï allunyant als ciutadans dels processos de presa de decisions i continuï minvant la protecció dels seus drets i llibertats fonamentals estarà igualment condemnat al fracàs.

"No n'hi ha prou amb proclamar les virtuts del multilateralisme; hem de continuar demostrant el seu valor afegit. La cooperació internacional ha d'adaptar-se en córrer dels temps"

António Guterres, Secretari General de l'ONU

Daniel Thormann Miquel

Estudiant de Drets i Ciències Polítiques i de l'Administració a la Universitat de Barcelona i en pràctiques a l'ANUE.

Fonts:

Del Arenal, C. (2009). *Globalización, creciente interdependencia y globalización en las relaciones internacionales*. Cursos de Derecho Internacional y Relaciones Internacionales de Vitoria Gasteiz 2008.

Estenssoro, F. (2020). *Hegemonía y poder blando de Estados Unidos en el siglo XXI: El desafío chino en el tema del cambio climático*. Revista Estudios Hemisféricos y Polares.
<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=7713187>

Golden, S. (2020). *The US and China in the new global order*. CIDOB. Barcelona Centre for International Affairs.
https://www.cidob.org/en/publications/publication_series/opinion/seguridad_y_politica_mundial/the_us_and_china_in_the_new_global_order

Guterres, A. (2020). *Día Internacional del Multilateralismo y la Diplomacia por la Paz*. Naciones Unidas.
<https://www.un.org/es/observances/Multilateralism-for-Peace-day>

Millán, N. (2013). *Cambios en la estructura de poder: Interdependencias y asimetrías en la era global*. Papel Político. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5632360>

Nye Jr., J. (2011). *The future of power*. Public Affairs.

Tian, N., Kuimova, A., Da Silva, D., Wezeman, P. & Wezeman, S. (2020, abril). *Trends in world military expenditure, 2019*. SIPRI: Stockholm International Peace Research Institute.
https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/fs_2020_04_milex_0.pdf

Publicat per:

Amb el suport de:

* La Revista de l'ANUE no fa necessàriament com a seves les opinions expressades pels seus col·laboradors.